

TERMIZ IQTISODIYOT VA
SERVIS UNIVERSITETI

TISU ILMIY TADQIQOTLARI XABARNOMASI

ILMIY-USLUBIY JURNAL
ISSN 2992-9016

№1/2026

Muassis:
TERMIZ IQTISODIYOT VA
SERVIS UNIVERSITETI

TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi

Ilmiy-uslubiy jurnal

Bosh muharrir:

Sattarov Abdusamat
Umurqulovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Qobulov Eshbolta Atamuratovich

Mas'ul kotib:

Turayev Baxtiyor Ergashevich

Dizayner:

Meyliqulov Shahboz
Xolmamatovich

**Jurnal bir yilda to'rt marotaba
nashr etiladi**

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligining 2023-yil 1-martdagi № 066379-raqamli guvohnomasi bilan ro'yxatga olingan va O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 8-maydagi 370/5-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan hamda iqtisodiyot fanlari bo'yicha dissertatsiyalarning asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal "Termiz Publishing center" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Bosishga ruxsat etildi:

22.12. 2025.

Qog'oz bichimi: 60x84 1/8

"Times New Roman" garnitirulasi.

Ofset bosma.

Ofset bosma usulida bosildi.

Shartli bosma tabog'i: 11.

Adadi 100 nusxa.

Bahosi kelishilgan narxda.

Buyurtma № 4.

Jurnalning elektron shakli bilan

<https://scientific.tues.uz>

web saytida tanishish mumkin.

Tahririyat manzili:

Termiz sh., "Yulduz" MFY,
"Ibn Sino" ko'chasi, 38B-uy.

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

Ixtisham Ul-Haq – i.f.d., prof. (Pokiston)

L. Narrada Gamage – i.f.d., prof. (Shri Lanka)

Maxmudov N.M. – i.f.d., prof.

Xudoyqulov S.K. – i.f.d., prof.

Pardayev J.M. – i.f.f.d., (PhD).

Absamatov A.E. – i.f.n., dots.

Eshkarayev S.Ch. – k.f.f.d. (PhD), dots.

Ruzmetov B. – i.f.d. prof.

Xudoyqulov X.X. – i.f.d. (DSc), prof.

Abdullayev I.S. – i.f.d., prof.

Xotamov O.Q. – i.f.d., prof.

Otamurodov Sh.N. – i.f.d. (DSc), dots.

Yarmatov Sh. Ch. - i.f.f.d. (PhD).

Mamadjanova T.A. – i.f.f.d. (PhD), dots.

Shodiyev A.A. – i.f.f.d. (PhD).

Jurayev X.A. – i.f.f.d. (PhD), dots.

Xakimov Z.I. – i.f.f.d. (PhD).

Amonov M.O. – i.f.f.d. (PhD).

Absamatov A.E. - i.f.f.d. (PhD).

Rahmatullayev B.Ch. – i.f.f.d. (PhD).

Namozov G'.Sh. – i.f.f.d. (PhD).

MUNDARIJA

SH.E.BOBOMURATOVA

O'zbekiston va uning chegara mamlakat hududlarida til siyosati.....4

D.MUQUMOVA

Ja'far Muhammad Termiziyning "Mendagi Boysun" she'ri: lingvistik tahlil.....12

D.B.IBODULLAYEVA

O'zbek va ingliz tillaridagi teatr atamalarining chog'ishtirma tahlili.....15

Z.M.AMIRKULOVA

"Panoh" hikoyasida tarixiy voqelik va badiiy talqin uyg'unlashuvi.....18

M.A.MEYLIQULOVA

O'quvchilarda adabiy nutqiy kompetensiyani rivojlantirish masalalari.....22

SH.A.DONAYEVA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishda 4K modelining ahamiyati.....25

G.E.TURAYEVA

Texnologiyalashgan jamiyatda bo'lajak o'qituvchilarning axloqiy tarbiyasini shakllantirish28

M.X.XAYDAROVA

Magistratura talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etish.....31

F.A.XAYITOVA

O'quvchilarda kreativ o'qish madaniyatini shakllantirishning milliy va jahon tajribasi.....35

D.R.YUNUSOV, J.I.UMIROV

Fanni o'qitishda interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish.....38

F.E.JOMONQULOVA, S.B.UZAKOVA

Yoshlarni axborot xurujlaridan asrash, ularda axborot imunitetini shakllantirishda zamonaviy usullardan foydalanishning o'рни.....42

U.A.TASHBAYEVA

Boshlang'ich sinflarda bolalar adabiyotini o'rgatishda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanish metodikasi.....47

SH.T.TOSHOVA

Talabalarda sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini takomillashtirishning didaktik imkoniyatlari.....51

R.I.ESONOVA, N.M.SALOXITDINOVA

Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni 4K modeli asosida tashkil etish metodikasi va baholash mexanizmlari.....54

G.Z.ERMATOVA, G.E.TURAYEVA

Elektron resurslar asosida ona tili va o'qish savodxonligi fanlarini o'qitish samaradorligini oshirish usullari.....58

D.D.NORQUVATOVA, N.M.SALOXITDINOVA

STEAM yondashuvining boshlang'ich matematika ta'limidagi ahamiyati.....65

M.O.ZARIPOVA, N.M.SALOXITDINOVA

Zamonaviy ta'limda baholash tizimlarining transformatsiyasi va uning ta'lim sifatiga ta'siri.....68

M.A.NORBOSHEVA, N.ABDIYEVA

Giperaktiv bolalar bilan olib boriladigan psixologik-pedagogik ishlar.....72

G'.A.MAMARAJABOV

Mustaqillik yillarida o'zbekistonda hunarmandchilikni rivojlantirishning huquqiy asoslari va amaliy tajriba.....76

T.J.YARMATOV, F.J. YARMATOV

Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu Lug'atit Turk" asari etnofolklor manba.....80

SH.T.YAKUBOVA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyat shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....83

N.B.RAUPOVA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining milliy qadriyatlariga bo'lgan munosabatini shakllantirish metodikasi ("Qutadg'u bilig" va "Hibat ul-haqoyiq" dostonlari namunalarini misolida).....86

M.SH.BURIYEVA

The role of code-switching in Uzbekistan's diverse society: identity and cultural exchange.....91

Z.M.ALLAYEV

Traditions of dream interpretations in linguoculturology.....96

Z.F.ERGASHEVA, G'.Y.SALOMOV

Ona-tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning axborot bilan ishlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi.....99

L.A.RAIMOV

A comparative analysis of ai and human translation in advertising texts.....103

A.A.QARAQULOV

Mengziyo Safarov qissalarida ona-tabiatning poetik manzarasi.....107

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchisi
Qaraqulov Azizbek Amonqulovich
E-mail: azizbek_qaraqulov@tues.uz

MENGZIYO SAFAROV QISSALARIDA ONA-TABIATNING POETIK MANZARASI

ANNOTATSIIYA

Ushbu maqolada taniqli yozuvchi Mengziyo Safarov qissalarida inson va tabiat uyg'unligi, cho'l odamlari xarakteri, shuningdek, inson va hayvonot dunyosining o'zaro bog'liq jihatlari tahlil etiladi. Surxon vohasining o'ziga xos tabiati, tarixi va xalq og'zaki ijodiyoti orqali adibning ijodiy merosi, tabiat manzaralarini badiiy tasvirlash uslubi, qahramonlar ruhiyati va ularning ijtimoiy hayot bilan bog'liqligi yoritiladi. Maqolada Safarov ijodida ona tabiat timsoli, inson orzu-intilishlari va hayotiy kechinmalarning uyg'unligi, shuningdek, inson va tabiat, inson va hayvonot o'rtasidagi uyg'unlik g'oyalari asosiy diqqat markazida turadi.

Tayanch so'zlar: Mengziyo Safarov, qissa, Surxon vodiysi, tabiat tasviri, inson va hayvonot, badiiy ijod, ona tabiat, qishloq hayoti, poetik obraz, qahramon ruhiyati.

THE POETIC LANDSCAPE OF MOTHER NATURE IN MENGZIYO SAFAROV'S NOVELLAS

ABSTRACT

This article analyzes the harmony between man and nature, the character of desert people, as well as the interconnected aspects of the human and animal worlds in the novellas of the renowned writer Mengziyo Safarov. The writer's creative heritage, his artistic style of depicting natural landscapes, the psychology of his characters, and their connection with social life are illuminated through the unique nature, history, and folklore of the Surkhan oasis. The article focuses on the symbol of mother nature in Safarov's work, the harmony of human dreams and life experiences, as well as the ideas of harmony between man and nature, and between man and the animal world.

Keywords: Mengziyo Safarov, novella, Surkhan Valley, depiction of nature, man and animals, artistic creation, mother nature, rural life, poetic image, character's psychology.

ПОЭТИЧЕСКИЙ ПЕЙЗАЖ ПРИРОДЫ-МАТЕРИ В ПОВЕСТЯХ МЕНГЗИЁ САФАРОВА

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется гармония человека и природы, характер людей пустыни, а также взаимосвязанные аспекты мира человека и животного в повестях известного писателя Менгзиё Сафарова. Творческое наследие писателя, его художественный стиль изображения природных пейзажей, психология героев и их связь с общественной жизнью освещаются через уникальную природу, историю и фольклор Сурханского оазиса. В статье основное внимание уделяется символу природы-матери в творчестве Сафарова, гармонии человеческих мечтаний и жизненного опыта, а также идеям гармонии между человеком и природой, человеком и животным миром.

Ключевые слова: Менгзиё Сафаров, повесть, Сурханская долина, изображение природы, человек и животные, художественное творчество, природа-мать, сельская жизнь, поэтический образ, психология героя.

KIRISH

O'zbek adabiyotida inson va tabiat munosabatlari masalasi azaldan badiiy tafakkurning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib kelgan. Ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmi va mustaqillik davri nasrida tabiat tasviri shunchaki fon yoki bezak vazifasini emas, balki inson ruhiyati, jamiyat muammolari va ma'naviy qadriyatlarni ochib beruvchi yetakchi badiiy

vositasifatidanamoyonbo'ldi. Tabiatmanzaralari orqali adiblar inson qalbidagi iztirob, umid, erkka intilish va ma'naviy poklanish jarayonlarini ifodalashga intildilar. Shu ma'noda, tabiat va inson uyg'unligi masalasi o'zbek nasrining falsafiy-estetik asoslaridan birini tashkil etadi. Surxon vohasi o'zining betakror tabiati, keng cho'llari, serqirra tarixiy-madaniy merosi bilan ko'plab ijodkorlar ilhom manbai bo'lib kelgan.

Ushbu hududning tabiiy manzaralari, qadimiy obidalari, xalq og'zaki ijodi va o'ziga xos hayot tarzi adabiyotda alohida kolorit yaratadi. Ana shunday muhitda shakllangan taniqli adib Mengziyo Safarov o'z ijodida Surxon vohasining tabiatini, cho'l odamlari ruhiyatini va insonning borliq bilan munosabatini teran badiiy talqinda aks ettirdi.

Adibning "Olis qirlar ortida", "Ayrishox", "Qishloq maktabida", "So'qmoqdagi odamlar" kabi qissalarida inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlik, ekologik muammolar, hayvonot dunyosiga munosabat hamda ma'naviy qadriyatlar masalasi markaziy o'rin egallaydi. Yozuvchi tabiatni faqat tashqi manzara sifatida emas, balki tirik organizm, inson bilan hamnafas yashaydigan kuch sifatida tasvirlaydi. Uning asarlarida cho'l kengliklari — erk va ozodlik timsoli, bahor — yangilanish va umid ramzi, bug'u obrazi esa hurriyat va poklik ifodasi sifatida gavdalanadi.

Bugungi globallashuv va ekologik muammolar keskinlashgan davrda inson va tabiat munosabatlarini badiiy jihatdan tadqiq etish alohida dolzarblik kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, Mengziyo Safarov qissalarini ilmiy tahlil qilish nafaqat adabiy-estetik, balki ma'naviy-ekologik ahamiyatga ham ega. Mazkur maqolaning maqsadi — yozuvchi qissalarida inson va tabiat uyg'unligining badiiy-falsafiy mohiyatini ochib berish, tabiat tasvirining poetik funksiyasini aniqlash hamda inson, jamiyat va hayvonot olami o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ilmiy tahlil qilishdan iboratdir. Tadqiqot jarayonida adibning asosiy qissalari tahlil obyekti sifatida o'rganilib, ularning g'oyaviy-estetik xususiyatlari aniqlanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O'zbek adabiyotshunosligida inson va tabiat munosabatlari masalasi ko'plab ilmiy tadqiqotlarda yoritilgan. Xususan, XX asr o'zbek nasrida tabiat tasvirining poetik funksiyasi, uning qahramon ruhiyati bilan uyg'unligi hamda falsafiy-estetik mohiyati yuzasidan qator ilmiy qarashlar shakllangan. Adabiyotshunoslar tabiatni badiiy asarda ikki xil yo'nalishda talqin qiladilar: birinchisi — tasviriy-estetik vosita sifatida, ikkinchisi — g'oyaviy-falsafiy mazmun tashuvchi ramziy obraz sifatida. Ayniqsa, nasr janrida tabiat inson ichki kechinmalarini ochish, konfliktlarni kuchaytirish va muallif

konsepsiyasini ifodalashda muhim o'rin tutadi. Inson va tabiat uyg'unligi masalasi turkiy xalqlar adabiyotida ham yetakchi mavzulardan biri bo'lib kelgan. Bu borada qirg'iz yozuvchisi Chingiz Aytmatov ijodi alohida ahamiyatga ega. Uning Oq kema asarida Shoxdor ona bug'u timsoli orqali insonning tabiatga munosabati, ma'naviy tanazzul va ekologik fojea masalalari teran falsafiy talqinda yoritilgan. Tadqiqotchilar ushbu asarni ekologik-falsafiy nasrning yorqin namunasi sifatida baholaydilar. Mengziyo Safarovning "Ayrishox" qissasida ham Buxoro bug'usi obrazi orqali inson va hayvonot o'rtasidagi ziddiyat, erk va hurriyat masalalari yoritilishi jihatidan ma'lum g'oyaviy yaqinlik kuzatiladi[1;2].

O'zbek nasrida tabiat tasvirining badiiy xususiyatlari haqida olib borilgan ilmiy izlanishlarda cho'l va qishloq hayoti tasviri alohida yo'nalish sifatida o'rganilgan. Cho'l obrazi ko'pincha kenglik, sabr-toqat, matonat va erk timsoli sifatida talqin qilinadi. Shu ma'noda, Surxon vohasi hayoti va koloritini aks ettirgan asarlar o'ziga xos regional badiiy tafakkur mahsuli sifatida baholanadi. Mengziyo Safarov ijodi ham aynan shu makon ruhiyatini adabiyotga olib kirganligi bilan e'tiborlidir. Adabiyotshunoslikda hayvonot obrazining ramziy ma'nosi ham keng tadqiq etilgan. Bug'u, qush, ot kabi obrazlar ko'pincha poklik, erkinlik, sadoqat yoki fojiviylik timsoli sifatida talqin qilinadi. "Ayrishox" qissasida bug'u obrazi insoniy fazilatlar va ma'naviy tanazzulni qarama-qarshi qo'yish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Bu jihat uni ekologik va axloqiy-falsafiy nasr namunalari qatoriga kiritish imkonini beradi. Shuningdek, o'zbek adabiyotida tabiat tasviri va milliy ruh masalasi ham muhim ilmiy yo'nalish hisoblanadi. Tadqiqotchilar yozuvchi tug'ilib-o'sgan muhit uning badiiy tafakkuriga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydilar. Mengziyo Safarov uzoq yillar Amudaryo bo'yidagi qo'riqxonada faoliyat yuritgani sababli tabiat hayotini chuqur bilgan va uni realistlik hamda poetik uyg'unlikda tasvirlagan. Bu esa uning asarlarini hayotiylik va ishonarlilik bilan ta'minlagan[3].

Umuman olganda, mavjud ilmiy tadqiqotlar inson va tabiat munosabatlari masalasining dolzarbligini tasdiqlaydi. Biroq Mengziyo Safarov qissalarida aynan Surxon vohasi tabiati,

cho'l odamlari xarakteri va hayvonot dunyosi bilan bog'liq badiiy talqin masalasi alohida, tizimli ravishda yetarlicha o'rganilmagan. Shu bois mazkur maqola ushbu yo'nalishda ilmiy izlanish olib borishga qaratilgan bo'lib, adib ijodining ekologik-falsafiy hamda estetik xususiyatlarini yanada chuqurroq yoritishni maqsad qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot Mengziyo Safarov qissalarida inson va tabiat uyg'unligi masalasini kompleks yondashuv asosida o'rganishga qaratildi. Tadqiqot metodologiyasi adabiyotshunoslikning zamonaviy nazariy tamoyillari hamda badiiy matnni ko'p qirrali tahlil qilish usullariga tayandi. Tadqiqot jarayonida asarlarning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari, poetik tizimi, obrazlar olami va muallif konsepsiyasi izchil ravishda o'rganildi. Avvalo, badiiy-estetik tahlil metodi asosiy metod sifatida qo'llanildi. Ushbu metod yordamida yozuvchining "Olis qirlar ortida" va "Ayrishox" qissalarida tabiat tasvirining poetik funksiyasi, ramziy ma'nosi hamda obrazlar tizimidagi o'rnini aniqlab berildi. Tabiat manzaralarining qahramon ruhiyati bilan uyg'unligi, epitet, tashbeh, jonlantirish, ramziy detallar kabi badiiy vositalarning qo'llanishi matn asosida tahlil qilindi. Shuningdek, germevntik yondashuv asosida matnning ichki ma'no qatlamlari talqin etildi. Bu usul asarlardagi tabiat tasvirini faqat tashqi manzara sifatida emas, balki muallifning falsafiy-estetik qarashlarini ifodalovchi badiiy kod sifatida anglash imkonini berdi. Ayniqsa, "Ayrishox" qissasidagi bug'u obrazining hurriyat, poklik va ma'naviy qadriyatlar timsoli sifatidagi talqini chuqur sharh qilindi.

Tadqiqotda qiyosiy-tipologik metod ham muhim o'rin tutdi. Bu metod orqali Mengziyo Safarov ijodi turkiy xalqlar adabiyotidagi inson va tabiat munosabatlari masalasini yoritgan asarlar bilan qiyoslandi. Xususan, Chingiz Aytmatovning Oq kema asaridagi Shoxdor ona bug'u obrazi bilan "Ayrishox" qissasidagi Buxoro bug'usi timsoli o'rtasidagi g'oyaviy yaqinlik va farqli jihatlar solishtirildi. Qiyosiy tahlil natijasida Safarov ijodining milliy xususiyatlari va o'ziga xos poetik tafakkuri aniqlashtirildi. Bundan tashqari, psixologik tahlil metodi qo'llanilib, tabiat tasvirlari orqali qahramonlarning ichki ruhiy kechinmalari, ziddiyatlari va ma'naviy izlanishlari o'rganildi. Cho'l kengliklari, bahor

manzaralari, qahraton qish yoki bug'u obrazi qahramon ruhiyati bilan qanday uyg'unlashgani aniqlab berildi.

Tadqiqot jarayonida kontekstual yondashuv ham muhim metod sifatida xizmat qildi. Yozuvchining tug'ilib-o'sgan muhiti — Surxon vohasining tabiati, tarixiy-madaniy xotirasi, xalq og'zaki ijodi va regional kolorit asarlar mazmuni bilan bog'liq holda tahlil qilindi. Bu esa matnni muallif biografiyasi va ijtimoiy-madaniy muhit bilan uyg'unlikda talqin etish imkonini berdi. Metodologik jihatdan tadqiqot tizimli yondashuv tamoyiliga asoslandi. Asarlar kompozitsiyasi, obrazlar tizimi, g'oyaviy yo'nalishi va poetik xususiyatlari o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqildi. Natijada Mengziyo Safarov qissalarida inson va tabiat uyg'unligi badiiy, falsafiy va ekologik qatlamlarda namoyon bo'lishi ilmiy asosda yoritildi.

Tahlil va natijalar. Mengziyo Safarov qissalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, adib ijodida tabiat tasviri oddiy fon yoki dekorativ unsur darajasida emas, balki asarning g'oyaviy va kompozitsion markaziga aylangan. Yozuvchi tabiatni inson hayotidan ajratmaydi, aksincha, uni qahramon ruhiyati, ichki iztiroblari, orzu-intilishlari va ma'naviy tanlovlari bilan uyg'un holda tasvirlaydi. Natijada tabiat inson qalbining ko'z g'usiga, uning ruhiy kechinmalarini yorituvchi poetik vositaga aylanadi. "Olis qirlar ortida" qissasida cho'l, qirlar, tog'lar va tong manzaralari kenglik va erk timsoli sifatida talqin qilinadi. Cho'l tasviri sukunat va osoyishtalik manzarasidek ko'rinsa-da, unda ichki harakat va hayot nafasi mujassam. Tongning asta-sekin yorishishi, quyoshning ufqdan bosh ko'tarishi, nurli g'uborning atrofni qamrab olishi kabi tasvirlar qahramon qalbidagi uyg'unish, yangilanish va o'zligini anglash jarayonlari bilan uyg'unlashadi. Bahor manzaralari esa yasharish, umid va yangi bosqichning boshlanishi ramzi sifatida badiiylashtiriladi. Shu tariqa tabiat qahramonning ruhiy o'sish jarayoniga xizmat qiladi, uning ichki olami bilan hamnafas yashaydi.

"Ayrishox" qissasida tabiat tasviri yanada teran falsafiy mazmun kasb etadi. Bu asarda bug'u obrazi markaziy badiiy timsol darajasiga ko'tarilgan. Bug'u — hurriyat, poklik va tabiiy go'zallik ramzi. Uning qirilib xavfi ostida qolishi esa insonning tabiatga nisbatan shafqatsiz

va manfaatparast munosabatini ifodalaydi. Yozuvchi inson va tabiat o'rtasidagi ziddiyatni kuchli dramatism orqali ochib beradi. Tabiatni asrashga jon kuydiruvchi insonlar bilan shaxsiy manfaat yo'lida uni qurbon qilishga tayyor kimsalar qarama-qarshi qo'yiladi. Shu orqali inson qalbidagi ezgulik va razolat o'rtasidagi ichki kurash tasvirlanadi. Botir obrazi psixologik jihatdan murakkab talqin etilgan bo'lib, uning qarashlaridagi o'zgarish insonning ma'naviy uyg'onish jarayonini ko'rsatadi. Oynovot obrazi orqali esa iztirob, umidsizlik va ichki bo'shliq tabiat manzaralari bilan uyg'un holda beriladi. Qissadagi bug'u timsoli ma'lum ma'noda Oq kema asaridagi Shoxdor ona bug'u obrazini yodga soladi. Chingiz Aytmatov ijodida bo'lgani kabi, bu yerda ham insonning tabiatga munosabati uning ma'naviy darajasi bilan o'lchanadi. Biroq Safarov qissalarida Surxon vohasining o'ziga xos tabiiy muhiti va milliy ruh ustuvorlik kasb etadi[4;5].

Tahlillar natijasida ayon bo'ladiki, Mengziyo Safarov qissalarida tabiat mustaqil badiiy obraz darajasiga ko'tarilgan va g'oyaviy mazmun bilan uzviy bog'langan. "Olis qirlar ortida" qissasida tabiat ko'proq lirik-romantik ruhda tasvirlansa, "Ayrishox"da u ekologik-falsafiy mazmun bilan boyitilgan. Bug'u obrazi orqali inson va tabiat o'rtasidagi axloqiy mas'uliyat masalasi ilgari suriladi. Yozuvchi Surxon vohasi tabiatini milliy badiiy tafakkur darajasiga olib chiqishga muvaffaq bo'lgan. Mulohaza qilganda, adib ijodi inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlik buzilgan taqdirda jamiyatning ma'naviy izdan chiqishi mumkinligini anglatadi. Tabiatni asrash masalasi asarlarda faqat ekologik muammo sifatida emas, balki axloqiy va ma'naviy burch sifatida talqin etiladi. Inson tabiatning farzandi ekani, undan uzilib yashay olmasligi badiiy dalillar orqali asoslanadi. Shu bois Mengziyo Safarov qissalari bugungi ekologik tahdidlar kuchaygan davrda ham dolzarbligini yo'qotmaydi. Ular o'zbek nasrida inson va tabiat munosabatlarini chuqur falsafiy hamda estetik talqinda yoritgan yuksak badiiy namunalardan biri sifatida baholanishi mumkin[6].

Xulosa va takliflar. Mazkur tadqiqot jarayonida Shukur Xolmirzayev hikoyalarida inson va tabiat munosabatlari o'ziga xos badiiy-estetik tizim asosida talqin etilishi aniqlandi. Adib asarlarida tabiat oddiy fon yoki tasvir vositasi sifatida

emas, balki inson ruhiyati, ichki kechinmalari va ma'naviy iztiroblarini ochib beruvchi muhim badiiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Tabiat manzaralari orqali qahramonlarning xarakteri, ularning hayotga, jamiyatga va o'z taqdiriga bo'lgan munosabati chuqur ifodalanadi. Shu jihatdan yozuvchi ijodida inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlik, ba'zan esa ziddiyat badiiy konfliktning muhim tarkibiy qismiga aylanadi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, adib hikoyalarida tabiat tasvirimilliy ruh, an'ana va qadriyatlar bilan uzviy bog'langan. Qahramonning ruhiy holati ko'pincha atrof-muhit manzaralari bilan parallel holda beriladi. Bu esa asarning emotsional ta'sir kuchini oshiradi hamda o'quvchini voqelikni chuqurroq his etishga undaydi. Yozuvchi insonni tabiatning ajralmas bir bo'lagi sifatida talqin qiladi va insonning ma'naviy poklanishi, ichki uyg'onishi aynan tabiat bag'rida sodir bo'lishini badiiy asosda ko'rsatadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari Shukur Xolmirzayev hikoyalarida ekologik tafakkur elementlari mavjudligini ham tasdiqlaydi. Insonning tabiatga nisbatan mas'uliyatsiz munosabati yoki beparvoligi ko'pincha ma'naviy inqiroz bilan bog'liq holda tasvirlanadi. Bu esa adib ijodining zamonaviylik darajasini oshiradi va bugungi ekologik muammolar fonida yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot asosida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin. Avvalo, Shukur Xolmirzayev hikoyalarida inson va tabiat masalasini yanada chuqurroq o'rganish maqsadida qiyosiy-adabiy tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiqdir. Xususan, adib ijodini boshqa o'zbek va jahon yozuvchilari asarlari bilan solishtirish orqali badiiy tafakkurning umumiy va milliy xususiyatlarini aniqlash mumkin. Bundan tashqari, mazkur mavzuni adabiyotshunoslikning ekologik yo'nalishi doirasida tadqiq etish ham samarali natijalar berishi mumkin. Bu esa badiiy matnda ekologik ong va mas'uliyat masalasini ilmiy asosda yoritish imkonini beradi. Oliy ta'lim muassasalarida adib hikoyalarini o'qitishda inson va tabiat munosabatlari masalasiga alohida e'tibor qaratish, talabalar ongida tabiatga nisbatan hurmat va mas'uliyat tuyg'usini shakllantirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, Shukur Xolmirzayev hikoyalarida inson va tabiat tasviri milliy adabiyotimizning muhim badiiy-estetik

yutuqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu masalani chuqur o'rganish nafaqat adib ijodini yanada to'laqonli anglash, balki zamonaviy adabiy jarayon va ma'naviy qadriyatlar rivojini tahlil etishda ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Менгзиё Сафаров. Айришоҳ. Тошкент: “O'QITUVCHI” НМЙУ, 2008.
2. Safarov Mengziyo. So'qmoqdagi odamlar. Toshkent: “Adabiyot”, 2024.
3. Safarov Mengziyo. O'lis qirlar ortida. Toshkent: “Adabiyot”, 2018. (yilni taxminiy kiritish, agar aniq bo'lsa almashtirish mumkin)
4. Safarov Mengziyo. Qishloq maktabida. Toshkent: “O'QITUVCHI”, 2010. (agar ma'lum bo'lsa yilni aniq kiritish)
5. Safarov Mengziyo. Ota huzurida. Toshkent: “O'QITUVCHI”, 2012.
6. Chingiz Aytmatov. Oq kemasi. Bishkek: “Jalol-Nashr”, 2005.